

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фізичної географії та раціонального природокористування**

СИЛАБУС ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«МЕТОДИ ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність	014.07 Середня освіта (Географія)
Освітня програма	Географія
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Назва курсу	Методи географічних досліджень
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Географічний факультет, кафедра фізичної географії та раціонального природокористування
Галузь знань, шифр та назва спеціальності, предметної спеціальності	01 Освіта/Педагогіка 014 Середня освіта 014.07 Середня освіта (Географія)
Викладачі курсу	Салюк Мар'яна Романівна
Профайл викладачів	https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/geograph-fiz_geo/staff
E-mail	maryana.salyuk@uzhnu.edu.ua
Сторінка курсу в Moodle	https://e-learn.uzhnu.edu.ua/course/view.php?id=777
Мова викладання	Українська
Тривалість курсу	4 кредити ЄКТС / 120 годин
Обсяг курсу	60 години – аудиторні заняття (36 годин лекційні, 24 годин практичні заняття); 60 годин – самостійна робота студента.
Формат курсу	Очний. Проведення лекцій, практичних робіт, консультацій тощо.
Анотація до курсу	Курс “Методи географічних досліджень” є необхідним для загального розвитку студентів географів, для отримання ним знань про основні методи географії, їх використання в різних галузях географічної науки. Дисципліна є базовою для підготовки фахівців зі спеціальностей кафедри фізичної географії та раціонального природокористування. Вона орієнтована на ознайомлення з теоретико-методологічними основами, методами і методиками організації і проведення географічних робіт в різних умовах, складання польових карт (географічних, геоморфологічних, ґрунтознавчих, соціально-економічних), їх місцем в природно-географічних дослідженнях.
Ключові слова	Географія, методи, фізична географія, методологія, система географічних наук.
Мета та цілі курсу	Метою вивчення навчальної дисципліни «Методи географічних досліджень» є надання студентам базових знань з організації географічних досліджень, основних методів їх проведення та використання в конкретних умовах, а також розкрити теоретичні положення дисципліни, розвинути практичні навички методики географічних досліджень з основних галузей географічних наук – комплексної фізичної географії (геолого-геоморфологічних наук, ґрунтознавства, метеорології, кліматології, гідрології, конструктивної географії, ландшафтознавства тощо) та комплексної соціально-економічної географії (суспільної географії, регіональної географії, економічної, політичної географії тощо). Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей: ЗК 3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК 4. Здатність працювати в команді. ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

	<p>ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</p> <p>ЗК 10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</p> <p>ФК 1. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.</p> <p>ФК 7. Здатність до критичного аналізу, діагностики й корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду.</p> <p>ПК 1. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.</p> <p>ПК 2. Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).</p> <p>ПК 3. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.</p> <p>ПК 4. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.</p> <p>ПК 5. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів і форм організації життя людей.</p>	
<p>Пререквізити курсу</p>	<p>Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з навчальних курсів освітньої програми «Географія»:</p> <p>ОК 2.1 “Загальне землезнавство”;</p> <p>ОК 2.2 “Геологія загальна та історична”;</p> <p>ОК 2.4 “Метеорологія та кліматологія”;</p> <p>ОК 2.5 “Загальна гідрологія”;</p> <p>ОК 1.9 “Картографія і ГІС”;</p> <p>ОК 2.3 “Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів”;</p> <p>ОК 2.6 “Геоморфологія та палеогеографія плейстоцену”;</p> <p>ОК 1.10 “Основи екології і екологія людини”;</p> <p>ОК 2.16 “Вступ до фаху за спеціальністю Середня освіта (Географія)”.</p> <p>ОК 2.11 “Основи суспільної географії”.</p>	
<p>Очікувані результати навчання</p>	<p>У процесі вивчення дисципліни студент повинен знати термінологію, поняття та основні положення курсу, а також володіти теоретичними основами системи географічних наук.</p> <p>Знати методи і методику організації та проведення географічних досліджень в різних умовах; організацію, форми та етапи польових географічних досліджень.</p> <p>Знати методи дослідження наук фізико-географічного циклу та особливості проведення комплексних прикладних географічних досліджень. Знати методи дослідження наук соціально-економіко-географічного циклу.</p> <p>Володіти методикою польових географічних досліджень; складати польові карти (загальногеографічні, геоморфологічні, ґрунтознавчі, соціально-економічні), графіки, діаграми.</p> <p>Уміти організувати природно-географічні дослідження із використанням інформаційних технологій та геоінформаційних моделей.</p>	<p>РН 1, 5</p> <p>РН 13</p> <p>РН 13, 15</p> <p>РН 24</p> <p>РН 18, 24</p>

	Працювати із статистичними матеріалами, результатами комплексу географічних досліджень, аналізувати природно-географічні та соціально-економічні явища, складати картографічні твори.	PH 18, 19, 20
Навчальні техніки та методи, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Словесні методи – лекція, бесіда, диспут. Наочні методи – виконання практичних робіт, усне опитування на практичних заняттях, ситуаційні завдання прикладного характеру, ілюстрації, демонстрації, презентації, реферати. Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності – контроль за самостійною роботою студентів. Інтегровані (універсальні) методи. Методи контролю (самоконтролю, взаємоконтролю) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності – поточне опитування, модульне контрольне опитування, підсумковий контроль.	
Необхідне обладнання	Технічні засоби: дидактичні матеріали (електронний варіант лекцій, комплексні контрольні роботи; презентації тощо); технічні пристрої (мультимедійні апарати, стенди, моделі, Інтернет ресурси) для пред'явлення дидактичного матеріалу; - пакети завдань для модульного та підсумкового контролю; система віртуального навчання «Moodle», офісні додатки; сервіс Google Meet. Обладнання: Фізико-географічна карта світу, атласи, контурні карти.	
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Поточний контроль для змістового модуля № 1 включає виконання 4-х практичних робіт, за якісне виконання і захист яких можна максимально отримати 40 балів; контроль за самостійною роботою відбувається у формі перевірки реферату (максимальна оцінка 15 балів). Структура модульної контрольної роботи № 1 – це 7 тестових завдань та 2 теоретичні запитання, які дають можливість оцінити навчальні досягнення студента. Кожна правильна відповідь тесту оцінюється у 3 бали, неправильна – 0 балів (разом 21 бал). Якісне виконання теоретичного запитання оцінюється у 12 балів (разом 24 бали). Максимальна кількість балів одержаних під час контрольної роботи становить 45. Змістовий модуль № 2 включає виконання 4-х практичних робіт, за виконання і захист яких можна максимально отримати 40 балів; контроль за самостійною роботою відбувається у формі перевірки презентації (максимальна оцінка 15 балів). Виконання модульної контрольної роботи № 2 передбачає надання відповідей на 3 теоретичні питання, за правильну і якісну відповідь на які студент може отримати максимально по 15 балів за кожне. Загальна сума балів за модульну контрольну роботу № 2 становить 45. Причому враховується повнота викладу матеріалу, його логічна послідовність, структурність, акуратність оформлення роботи, тощо. Перескладання підсумкового модульного контролю студентами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються. Студенти, які не були присутні (з поважних причин) також повинні скласти модульну контрольну роботу протягом двох тижнів. Під час другого модульного контролю викладач оголошує загальну кількість балів накопичених студентом. Якщо студент набрав 60 і більше балів, то залік може бути виставлений за результатами підсумкового модульного контролю. Семестровий контроль проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового заліку в терміни, встановлені графіком навчального	

процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою дисципліни. Форма проведення семестрового контролю усна. Якщо студент за результатами підсумкового модульного контролю набрав 60 і більше балів, а на заліку отримав менше 60 балів, то викладач має право з метою з'ясування повноти оволодіння програмою дисципліни, сформованості умінь та навичок, поставити додаткові питання в межах програми навчальної дисципліни. Підсумкова оцінка з дисципліни визначається викладачем з врахуванням балів, отриманих за відповіді на додаткові питання. Під час відповіді враховується чіткість, логічність і послідовність викладу матеріалу, культура мовлення, вміння аналізувати, порівнювати, робити узагальнення та висновки. Критерії оцінювання зазначаються у робочій програмі навчальної дисципліни й доводяться до відома студентів на першому занятті.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Підсумковий контроль, форма	Залік у формі усної перевірки знань
Зміст курсу	<p><i>Змістовий модуль 1. Загальнонаукові методи. Методи соціально-економіко-географічних та прикладних досліджень.</i></p> <p>Тема 1. Теоретичні і методологічні основи географічних досліджень. Система географічних наук. Система фізико-географічних наук. Система економіко-географічних наук. Комплекс географічних наук. Історія розвитку методів географічних досліджень. Етапи розвитку методів географічних досліджень.</p> <p>Тема 2. Принципи та методи наукового пізнання у географії. Класифікація методів у географічній науці. Основні методологічні принципи наукового дослідження. Класифікація методів географічних досліджень: За рівнем наукового дослідження. За загальним методом пізнання. За об'єктом і предметом дослідження. За часом виникнення.</p> <p>Тема 3. Опис як основний метод в географії. Коротка історія географічних описів. Сучасні види географічних описів. Порівняльно-географічний опис. Його застосування у різних галузях географічної науки.</p> <p>Тема 4. Математичні та картографічний методи у географії. Коротка</p>

історія математизації географії. Напрямки застосування математичних методів. Математико-картографічне моделювання. Історія картографічного методу у географії. Застосування картографічного методу у сучасній географії. Картографування природи як метод наукового дослідження. Етапи і процеси картографування. Легенди карт. Генералізація на картах природи.

Тема 5. Дистанційні методи та геоінформаційні системи. Аеро- і космознімки в географії. Дешифрувальні методи дослідження. Класифікація та види знімачів. Види аерофотознімання. Сучасні напрямки аерокосмічних досліджень. Геоінформаційні системи і моделювання відображення географічних явищ. ГІС як засіб формування, збереження та оновлення географічної інформації.

Тема 6-7. Методи наукового дослідження в соціально-економікогеографічних дослідженнях. Основні принципи соціально-економічної географії. Зміст і завдання соціально-економікогеографічних досліджень. Спеціальні методи у суспільній географії. Спеціальні методи дослідження у соціально-економічній географії.

Тема 8. Комплексні прикладні дослідження географічної науки. Методика дослідження для потреб містобудування. Охорона природи: основні методи застосування у цих напрямках досліджень. Методика географічних досліджень у рекреації. Ботанічне спорядження, типи і розділи геоботанічних робіт, етапи геоботанічних робіт.

Змістовий модуль 2. Методи міжгалузевих природничо-географічних дисциплін.

Тема 9. Організація і методика проведення польових географічних досліджень. Етапи науково-дослідних робіт. Організаційні форми географічних досліджень. Етапи збирання та зберігання інформації. Ведення польової документації. Польова географічна карта. Основні етапи (періоди) ПГД.

Тема 10. Методи і методика геоморфологічних досліджень. Особливості наукових геоморфологічних досліджень. Застосування різноманітних методів при геоморфологічних дослідженнях. Характеристика методів геоморфологічних досліджень. Вибір методів при фундаментальних геоморфологічних дослідженнях. Прикладні геоморфологічні дослідження. Палеогеоморфологічний аналіз території.

Тема 11-12. Морфологічна основа ландшафту. Методи вивчення геології рельєфу. Зміст і значення польових морфологічних досліджень шляхи використання їх результатів. Форми і методи польових геоморфологічних досліджень. Форми: - стаціонарні, експедиційні методи: - візуальні, інструментальні.

Тема 13. Характеристика методів ґрунтознавчої науки. Організація і особливості проведення ґрунтознавчих досліджень. Загальногеографічні та конкретнонаукові методи у ґрунтознавстві. Лабораторні дослідження ґрунтів. Завдання польових ґрунтових досліджень та основні методичні прийоми досліджень ґрунтів. Польовий етап ґрунтових досліджень. Методи зйомки ґрунтів по профілю. Метод зйомки ґрунтів на площадках. Робота на профілях. Робота на площадках опису ґрунтів. Заповнення бланку опису.

Тема 14. Методи гідрологічних, кліматологічних і метеорологічних досліджень досліджень. Специфічні умови та методика проведення гідрологічних досліджень. Етапність проведення гідрологічних досліджень. Загально географічні методи гідрологічних досліджень. Методи гідрологічних досліджень річки, озера, болота і ґрунтових вод ландшафту. Вивчення ґрунтових вод, гідрологічне дослідження річки. Особливості проведення та методика кліматичних досліджень. Мікрокліматичні

	<p>спостереження. Зміст і програма мікрокліматичних спостережень. Обробка матеріалів спостережень.</p> <p>Тема 15. Методи ландшафтних та геоекологічних досліджень. Місце ландшафтознавства в системі географічних наук. Ландшафтознавче картографування як метод дослідження. Особливості та структура ландшафтних досліджень. Стаціонарні та напівстаціонарні ландшафтні дослідження. Комп'ютеризація польових досліджень. Методи геоекологічних досліджень.</p>
<p>Література для вивчення дисципліни</p>	<p style="text-align: center;">Основна література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Немець К. А., Немець Л. М. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / Навчально-методичний посібник // К. А. Немець, Л. М. Немець. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 172 с. 2. Влах М. Р. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібн. для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. — 120 с. 3. Купач Т.Г., Дем'яненко С.О. Польові природничо-географічні дослідження територій: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «географія» та «освіта». – К., 2017. – 80 с. 4. Методичні матеріали до виконання практичних робіт з курсу “Методи географічних досліджень” / М.Р. Салюк, – Ужгород : Видав. ДВНЗ “УжНУ”, 2020.–38 с.; <p style="text-align: center;">Допоміжна література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Архангельский А.М. Методика полевых физико-географических исследований / А.М. Архангельский. – М.: Высш. шк., 1972. 2. Багров Н. В. География в информационном мире: научное издание / Н. В. Багров. – К.: Либідь, 2005. – 181 с. 3. Жучкова В.К. Раковская Э.М. Методы комплексных физико-географических исследований – Учебное пособие для студентов ВУЗов. – М.: Академия, 2004. – 368 с. 4. Мезенцев К. В. Методи дослідження в суспільній географії: традиції і новації / К. В. Мезенцев // Економічна та соціальна географія. – 2013. – Вип. 1(66). – С. 31- 42. 5. Берлянт А.М. Картографический метод исследования / А.М. Берлянт. – М.: МГУ, 1978. – 256 с. 6. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : Монографія у 2-х т. / Михайло Дмитрович Гродзинський. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – т.2. – 503 с 7. Беручашвили Н.Л. Методы комплексных физико-географических исследований / Н.Л. Беручашвили, В.К. Жучкова. – М.: Изд-во МГУ, 1997. – 320с. 8. Геренчук К.І. Польові географічні дослідження / К.І. Геренчук, Е.М. Раковська, О.Г. Топчієв. – К.: Вища школа, 1975. – 246 с. 9. Гродзинський М.Д. Методи геоекологічних досліджень. Навчальний посібник. / М.Д. Гродзинський, П.Г. Шищенко. – К.: Видав. центр “Київський університет”, 1999. – 243 с. 10. Коновалова Н.І. Методика соціальних та економіко-географічних досліджень: Навч. посіб. / Н.І. Коновалова. – Чернівці: Рута, 1998. – 87 с. 11. Ханвел Дж. Методы географических исследований / Дж. Ханвел, М. Ньюсон // Физическая география. – М., 1977. – Вип. 2. – 392 с. 12. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії [підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів] / О. Г. Топчієв – Одеса: Астропринт, 2009. – 544 с.

	<p>13. Позняк С.П., Красеха Є.Н., Кіт М.Г. Картографування ґрунтового покриву / С.П. Позняк, Є.Н. Красеха, М.Г. Кіт. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 500 с.</p> <p>14. Шаблій О.І. Математичні методи в соціально-економічній географії / О.І. Шаблій. – Львів: Сіа, 1994. – 304 с.</p>
<p>Інформаційні ресурси</p>	<p>1. Підручники для вивчення навчальної дисципліни: https://geomap.com.ua/uk-g6/741.html http://resource.history.org.ua/ http://odessaedu.net/uk http://esu.com.ua/search http://ua.textreferat.com/referat-4528-1.html http://geoswit.ucoz.ru/index/0-187 http://pidruchniki.ws/12281128/geografiya/metodi_fizichnoyi_geografiyi</p> <p>2. Освітні портали: http://geosite.com.ua/ Географічний портал. https://lokschool.io.ua/s14248/osvitni_veb-sayti http://osvita.org.ua http://www.edu-ua.net</p>
<p>Питання для підсумкового контролю</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Географія як наук. Система географічних наук. 2. Система фізико-географічних наук. 3. Система економіко-географічних наук. 4. Поняття “метод”. Вибір методів дослідження. Класифікація методів за історичним принципом. 5. Функції методу та його риси. 6. Загальнонаукові, вузьконаукові і міждисциплінарні методи у географії. 7. Етапи розвитку географічної науки і відповідних методів. 8. Метод спостереження, вимірювання та узагальнення. Суть їхнього застосування у географії. 9. Експеримент, як один з важливих ланок у географічному дослідженні. 10. Методи аналізу та синтезу. Способи їх застосування у географічній науці. 11. Індуктивний і дедуктивний підхід у вивченні будь якого географічного явища. 12. Метод моделювання, властивості та використання. 13. Опис, як основний метод географії. 14. Коротка історія географічних описів. Сучасні види географічних описів. 15. Методи опитування і анкетування у географії. 16. Аналіз документальних джерел та їх класифікація. 17. Класифікація документів як джерел географічної інформації. Методи наукового аналізу документації. 18. Застосування методу балів у географічних дослідженнях. 19. Поділ геоморфологічних методів в залежності від організації геоморфологічних робіт. 20. Морфологічні, історико-генетичний та морфометричні методи у геоморфології. 21. Морфотектонічний, морфонеотектонічний (морфоструктурний аналіз), морфодинамічний і морфокліматичні методи у геоморфології. 22. Палеогеографічні методи дослідження та сучасні методи геоморфологічної науки. 23. Основні методичні принципи, які використовуються у ґрунтознавстві. 24. Структурний підхід у ґрунтознавстві. 25. Порівняльний, порівняльно-історичний та порівняльно-географічний метод, як основний при дослідженні ґрунтового покриву. 26. Профільний та морфологічний методи у ґрунтознавчій науці. Сфера їхнього застосування. 27. Застосування методів ґрунтових ключів (репрезентативний ділянок), ґрунтових лізиметрів, та методів катен і літокатен у ґрунтознавстві. 28. Метод ґрунотно-режимних спостережень та балансний метод у

грунтознавстві.

29. Аерокосмічний, радіоізотопні та радіовуглецеві методи у ґрунтознавчій науці.
30. Лабораторно-експериментальні методи у ґрунтознавстві.
31. Характеристика методів дослідження в метеорології та кліматології.
32. Візуальні спостереження та спостереження за допомогою приладів у кліматології.
33. Синоптичний метод дослідження.
34. Експериментальні методи дослідження у кліматології та метеорології.
35. Дистанційні методи зондування постів атмосфери.
36. Картографічний метод у кліматології та метеорології.
37. Етапи та принципи дослідження гідрологічних процесів.
38. Методи експедиційних досліджень у гідрології.
39. Методи ключових ділянок та гідропостів у гідрологічній науці.
40. Методи режимних спостережень за гідрологічними басейнами.
41. Методи дослідження і картографування ландшафтів.
42. Етапи ландшафтних досліджень.
43. Стаціонарні та напівстаціонарні дослідження, методика їх виконання.
44. Методика виконання дистанційних досліджень ландшафтів.
45. Етапність проведення географічного дослідження, завдання, які виконуються та методи, що використовуються при їх проведенні.
46. Картографічний метод, як основний у географічній науці.
47. Математичні методи географічної науки.
48. Сучасні наукові методи у географії (дистанційні та ГІС-технологій).